

การใช้เทคโนโลยีเว็บ 2.0 เพื่อสนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่ : กรณีการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นในชนบท

Use of Web 2.0 to Support Knowledge Transfer Processes of a Young Generation: A Case Study of Indigenous Knowledge Transfer

ลันทม จอนจบทรง

สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

18/18 ถ.บางนา-ตราด ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

E-mail : lanthomj@yahoo.com

บทคัดย่อ

ความรู้ท้องถิ่น ส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของประสบการณ์ในคน และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ ที่ต้องการวิธีการถ่ายทอดที่ต่างจากการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรขนาดใหญ่ หรือการถ่ายทอดข้ามองค์กร การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือการถ่ายทอดความรู้ การได้มาซึ่งความรู้ การเรียนรู้ทำความเข้าใจ และการพิจารณาคัดเลือกความรู้ แต่วิธีการในแต่ละกระบวนการมีวิธีการที่แตกต่าง และมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสังคมของท้องถิ่น และการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาเน้นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่เริ่มมีวิถีชีวิตที่ห่างชุมชน และคนรุ่นเก่า ทำให้การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นต้องพิจารณาเสริมกิจกรรมให้ถึงคนรุ่นใหม่ เทคโนโลยีและบริการเว็บ 2.0 เป็นเทคโนโลยีที่สามารถเข้ามาสนับสนุนกระบวนการต่าง ๆ ของการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นได้ และคนรุ่นใหม่ก็มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีนี้ในปัจจุบัน

คำสำคัญ : ความรู้ท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น เทคโนโลยีเว็บ 2.0

Abstract

Indigenous knowledge can be seen in the form of experience and local wisdom. It has specific characteristics and transferring methods which would be different from knowledge transfer of large organisations or inter-organisation knowledge transfer.

Indigenous knowledge transfer comprises four processes: knowledge transmission, knowledge acquisition, knowledge interpretation and knowledge screening. Each process has particular activities which are different and appropriate with community environment, and focused on knowledge transfer from generation to generation. Currently, new generation has life styles which are not related to local life styles. As a result, indigenous knowledge transfer to a young generation has to be considered appropriate activities and tools for them. Web 2.0 technology is one of appropriate technology for indigenous knowledge transfer. It would support all knowledge transfer processes and a young generation is familiar with the technology and services.

Keywords : Indigenous Knowledge, Knowledge Transfer, Indigenous Knowledge Transfer, Web 2.0

บทนำ

การถ่ายทอดความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นในแต่ละองค์กร หรือสังคมเพื่อให้ความรู้ที่มีอยู่ในคนหนึ่ง หรือกลุ่มหนึ่งได้ส่งต่อให้อีกคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีความรู้นั้น ๆ ได้มีความรู้นั้น โดยที่ไม่ต้องค้นหา หรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้นเพื่อการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมากไปกว่านั้นเพื่อไม่ให้ ความรู้ สูญหายไปกับผู้รู้ที่จะไปจากองค์กร เช่นการลาออกจากงาน หรือหมดวาระหรืออายุการทำงาน เช่นเดียวกันกับความรู้ท้องถิ่นที่ใช้เพื่อการดำรงชีพของคนในท้องถิ่น จะต้องมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไปในท้องถิ่นเพื่อให้ความรู้นั้นได้ดำรงอยู่ หรือนำไปพัฒนาและขยายความรู้ยิ่ง ๆ ขึ้น เนื่องจากความรู้ ท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่น และกระจายสู่กว้างในระดับประเทศ ความรู้ท้องถิ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ความรู้ท้องถิ่นคือปัจจัยที่จะพัฒนาอาชีพ สุขภาพ การพัฒนาชุมชน และแก้ปัญหาความยากจนของคนท้องถิ่น (World Bank, 2009) ในกรณีของผักพื้นบ้าน ซึ่งจัดเป็นความรู้ท้องถิ่นแขนงหนึ่งที่ท้องถิ่นค้นพบ เพื่อใช้เป็นอาหาร รวมทั้งเป็นสมุนไพรรักษาโรค สำหรับคนในชุมชน ผักพื้นบ้านเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของท้องถิ่น เป็นสินค้าเพื่อสร้างรายได้ และการพัฒนาผู้หญิงในชุมชน แต่ความรู้ท้องถิ่นกำลังอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากไม่ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ ซึ่งปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และ พืชการดั้งเดิมของท้องถิ่นลดลง เนื่องจากกระแสของคนรุ่นใหม่ใช้วิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองมากขึ้น ซึ่งขัดกับลักษณะของความรู้ท้องถิ่นที่ฝังอยู่กับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต (Chonchon, 2007) ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่จะต้องคำนึงถึง

สภาพแวดล้อมของคนรุ่นใหม่ประกอบด้วยคุณลักษณะของความรู้ท้องถิ่น โดยที่เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในรูปแบบของเทคโนโลยีเว็บ 2.0 สามารถที่จะนำมาเป็นเครื่องมือสำหรับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เนื่องจากเป็นเทคโนโลยีที่คนรุ่นใหม่มีความคุ้นเคยในการใช้ และมีคุณสมบัติหลายอย่างที่ดีสอดคล้องกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น

ลักษณะของความรู้ท้องถิ่น

ความรู้ท้องถิ่น (Indigenous knowledge) คือความรู้ของกลุ่มคน หรือชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นระยะเวลายาวนาน ความรู้ท้องถิ่นไม่ใช่ความรู้โบราณ ล้าสมัย แต่ความรู้ท้องถิ่นเป็นความรู้แบบพลวัตที่เกิดการพัฒนาแบบต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน (Langill, 2007) ซึ่งจะเราจะพบความรู้ท้องถิ่นในลักษณะของความรู้ดั้งเดิม (Traditional knowledge) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในพื้นที่ (Experience) และความเชื่อร่วมกัน (Shared values)

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ Sophia ในทางปรัชญากรีกโบราณ Aristotle กล่าวว่า ภูมิปัญญาคือรูปแบบของความรู้ที่ชัดเจนที่สุดของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific knowledge) ที่ประกอบไปด้วยปัญญา (Nous) หรือการหยั่งรู้อย่างลึกซึ้ง (Insight) ซึ่งเป็นปัญญาที่ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ ปัญญาที่ประกอบด้วยคุณธรรมที่นำไปสู่ความสุข และปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภาคปฏิบัติ (Practical activities) (Reeve, 1992) เพื่อการเข้าถึงความสุขที่แท้จริงที่ โดยที่ความรู้นั้นต้องคู่กับคุณธรรมความดี จากการศึกษาในปัจจุบัน Strenberg (2003) อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาไม่ใช่ความรู้แบบสำเร็จรูปคงที่ ภูมิปัญญาเป็นปัญญาในเชิงปฏิบัติการ ที่ปราชญ์จะมองได้ถึงความไม่แน่นอน และความสัมพันธ์ของ ภูมิปัญญาเรื่องนั้น ๆ โดยมีองค์ความรู้ และทักษะที่มุ่งเน้นไปในภาคปฏิบัติ ที่เป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อการสร้างชีวิตที่ดี ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริบทในชีวิต เช่นสถานการณ์ และความสัมพันธ์ต่าง ๆ คุณค่า และความสำคัญของความรู้จะแตกต่างกันไปตามเหตุการณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) คือความรู้ ความสามารถของคนท้องถิ่น ที่เกิดการสะสมในพื้นที่นั้น ๆ มากกว่าศตวรรษ โดยเน้นที่เป็นความรู้ความสามารถในการพิจารณาสิ่งที่ถูกต้องกับกระทำ และการดำเนินชีวิต (Small, 2004) ในประเทศไทย เอกวิทย์ ฌ ถलग (2546) ได้อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างขึ้นด้วยตนเอง เพื่อชาวบ้านเอง โดยเป็นการสร้างด้วยการสั่งสมมาเป็นเวลานาน ในบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตลอดเวลา เป็นความรู้ที่ได้รับการทดสอบในสภาพการณ์จริง และเกิดการปรับเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อม และ

สถานการณ์ จนเป็นภูมิปัญญาที่ใหม่ หรือทันกับสมัยอยู่เสมอ และฝังอยู่ในระบบคิด พฤติกรรม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ

ประสบการณ์ (Experience) คือสิ่งที่ได้มาจากการสังเกตการณ์ และการซึมซับจากปรากฏการณ์ และกิจกรรมที่ได้กระทำด้วยตนเอง นอกจากนี้ประสบการณ์ ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างความเข้าใจ และการพิจารณา (Judgment) จากการที่ตนเองไม่ได้พบโดยตรง (Davenport and Prusak, 1998) ซึ่งประสบการณ์ที่เกิดจากการกระทำ หรือจากประสบการณ์ตรงจัดเป็นประสบการณ์แท้ (True experience) ประสบการณ์แท้ ต้องได้มาด้วยการกระทำ (Lam, 2000) ดังนั้นประสบการณ์แท้จัดได้ว่าเป็นความรู้แบบดำเนินการ (Procedural knowledge) ความรู้ดั้งเดิม จึงเป็นความรู้ในลักษณะของประสบการณ์ ที่มีลักษณะการได้มาจากประสบการณ์ตรงเป็นระยะยาว

ในส่วนของ “ความเข้าใจร่วม” (Collective sense) ของสังคมนั้น ๆ ก็คือวัฒนธรรมของสังคมนั้น หรือองค์กรนั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อ และความเข้าใจร่วม (Shared values and collective sense) คือความเข้าใจ และหลักการเหตุผลที่ใช้เป็นแนวทางในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเปรียบได้กับความรู้ประเภทหลักการและเหตุผล (Theoretical knowledge) ตามคำนิยามของ Garud (1997)

โดยรวมความรู้ท้องถิ่นมีลักษณะของความเป็นความรู้สะสมและเป็นพลวัต ได้มาจากการประสบการณ์ตรง มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีลักษณะแฝง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ความรู้ท้องถิ่นเป็นความรู้แบบสะสมและเป็นพลวัต (Collective and dynamic) ที่มีลักษณะเฉพาะตัว เกิดการสะสมและส่งผ่านมาเป็นเวลาหลายรุ่น ซึ่งเกิดการผันแปรไปตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งต้องใช้เวลาในการปฏิบัติในพื้นที่หนึ่ง ๆ และปรับให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และการดำรงชีวิต การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น เกิดขึ้นในลักษณะของความร่วมมือ และการปฏิสังสรรค์ของคนในท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้เกิดจากการถ่ายทอดที่เป็นทางการ (Sefa Dei, Hall and Rosenberg, 2000) ในมุมมองของคนรับความรู้ ความรู้จะได้มาด้วยการสังเกตการณ์ และพิจารณา วิเคราะห์ความเหมาะสม (Justification) ด้วยตนเองในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เจาะจง (Waldram, 1986)

2) ความรู้ท้องถิ่นได้มาจากการประสบการณ์ตรง ที่ได้มาด้วยการสังเกตการณ์ด้วยตนเองซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนมั่นใจ หรือหยั่งรู้ได้ (Castellano, 2000) ด้วยระบบการรับรู้แบบผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ที่ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการทำความเข้าใจสภาพ

แวดล้อม และวัฒนธรรม (Sefa Dei, Hall and Rosenberg, 2000) จึงทำให้ความรู้ท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะตัวบุคคล

3) ความรู้ท้องถิ่นมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) ที่เกิดขึ้นแบบบูรณาการทั้งความรู้จากรายบุคคล ระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น และบริบททางสังคมของท้องถิ่น ซึ่งความรู้จากรายบุคคลประกอบด้วยประสบการณ์ ทักษะความสามารถ ภูมิปัญญา ความเข้าใจอันลึกซึ้ง (Insight) ความรู้สร้างสรรค์ (Creativity) และนวัตกรรม (Obomsawin, 2001) ส่วนบริบททางสังคมจะเน้นไปที่ความเชื่อและความเข้าใจอันลึกซึ้งในจิตวิญญาณความเป็นท้องถิ่น (Castellano, 2000) นั่นคือความรู้ท้องถิ่นจะไม่มี ความหมายถ้าแยกออกจากบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

4) ความรู้ท้องถิ่นมีลักษณะแฝง (Implicit) ซึ่งประกอบด้วยทักษะ ประสบการณ์ และการหยั่งรู้ ซึ่งพบได้ในรูปแบบของความรู้ในบุคคล กิจกรรม การปฏิบัติ และวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ เพลงพื้นบ้าน หรือนิทานพื้นบ้าน ซึ่งต้องใช้วิธีการดั้งเดิมในการถ่ายทอดและยืดยับความรู้ เช่น การถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า การเรียนการสอนโดยผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน หรือจากประสบการณ์ตรง (Kroma, 1995)

จากลักษณะของความรู้ท้องถิ่น ความรู้ท้องถิ่นจึงเป็นความรู้แบบแฝง (Tacit knowledge) และเป็นความรู้ดำเนินงาน (Procedural knowledge) ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินอาชีพ และการปฏิบัติ ยากที่จะถ่ายทอดได้ด้วยวิธีการศึกษาในระบบแบบทางการ แต่ต้องเรียนรู้จากการสังเกต และพิจารณาในสภาพแวดล้อมท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น (Waldram, 1986) ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น จะมีความแตกต่างจากการถ่ายทอดความรู้สมัยใหม่ที่เรียนได้จากในชั้นเรียน หรือในหน่วยงานธุรกิจขนาดใหญ่ ที่ต้องถ่ายทอดความรู้จากองค์กรแม่ นอกจากนี้ ความรู้ท้องถิ่นยังเป็นความรู้ประเภทวัฒนธรรม (Cultural knowledge) เนื่องจากความรู้ท้องถิ่นประกอบด้วยมุมมองของสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณของชุมชน (Langill, 2007)

การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge transfer) หมายถึงกระบวนการที่ความรู้ถ่ายทอดจากคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง หรือหน่วยงานหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง กลุ่มหนึ่ง หรือหน่วยงานหนึ่ง (Gupta, Sharma and Hsu, 2004) การถ่ายทอดความรู้จะเป็นกระบวนการเคลื่อนย้ายของความรู้ที่ไปทางเดียว (One-way process) โดย Liyanage, Elhag, Ballal and Li (2009) สรุปไว้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้เป็นการสื่อสารความรู้จากผู้รู้ไปให้กับผู้ที่ต้องการความรู้ หรือการได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge acquisition) ของฝ่าย

ที่ต้องการความรู้ แต่มีนักวิจัยหลายท่านนิยามการถ่ายทอดความรู้นั้นมีน้อยกว่าการส่งต่อความรู้ แต่หมายรวมถึงกระบวนการสะสมความรู้ในบุคคลที่รับความรู้ (Wathne, Roos and Krogh, 1996) โดยที่หมายรวมถึงกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างความเข้าใจในความรู้ที่สามารถนำไปใช้งานได้ ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้ประกอบไปด้วยหลายกระบวนการ ที่รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ การได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge acquisition) การเรียนรู้ และการสร้างความรู้ โดยสรุปได้เป็น 2 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากผู้ให้ความรู้ หรือกระบวนการสื่อสารความรู้ และรับความรู้ของผู้ที่ต้องการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของผู้รับความรู้ (Albino, Garavelli and Gorgoglione, 2004)

นักวิจัยด้านการจัดการความรู้หลายท่านได้สรุปไว้ว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วยหลายกระบวนการ เช่น Carrillo, Robinson, Anumba and Bouchlaghem (2006) ได้เสนอไว้ว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1) การพิจารณาสถานการณ์การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน 2) การค้นหาความรู้ที่ต้องการและปัญหาในการปฏิบัติ และ 3) การพัฒนาวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Learning culture) Kwan and Cheung (2006) ได้เสนอไว้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) การค้นหาความเหมาะสม (Matching) การดำเนินการถ่ายทอด (Implementation) และการจัดเก็บความรู้ (Retention) Cranefield และ Yoong (2007) ได้เสนอกระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างองค์กรไว้ 6 ขั้นตอน คือ 1) การพิจารณา (Engaging) ซึ่งคือการคัดกรองความรู้ (Knowledge filtering) 2) การนิยามความรู้ (Defining) คือการแปลความหมาย และตีความความรู้ (Translation and interpretation) 3) การค้นหาความรู้ (Seeking) ซึ่งไปถึงการสังเคราะห์ความรู้ และการตีความหมาย (Synthesising and interpreting) 4) การเปิดเผยความรู้ (Articulating) คือการนำความรู้ที่รวบรวมมาได้ดัดแปลง และจัดเก็บให้เป็นระบบ (Knowledge codification) 5) การผสมผสานความรู้ (Integating) คือการนำความรู้ที่ได้มาสอดคล้องกับแผนงานด้านความรู้ขององค์กร และ 6) การเผยแพร่ความรู้ (Disseminating) สู่การทำงานส่วนต่างๆ ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และโมเดลการถ่ายทอดความรู้ของ Liyanage, Elhag, Ballal and Li (2009) ที่ได้เสนอไว้ว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือการตระหนักถึงความรู้ที่ต้องการ (Knowledge awareness) การได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge acquisition) การแปลงความรู้ (Knowledge transformation) และการรวมความรู้ (Knowledge association) (ดูรายละเอียดในตารางที่ 1)

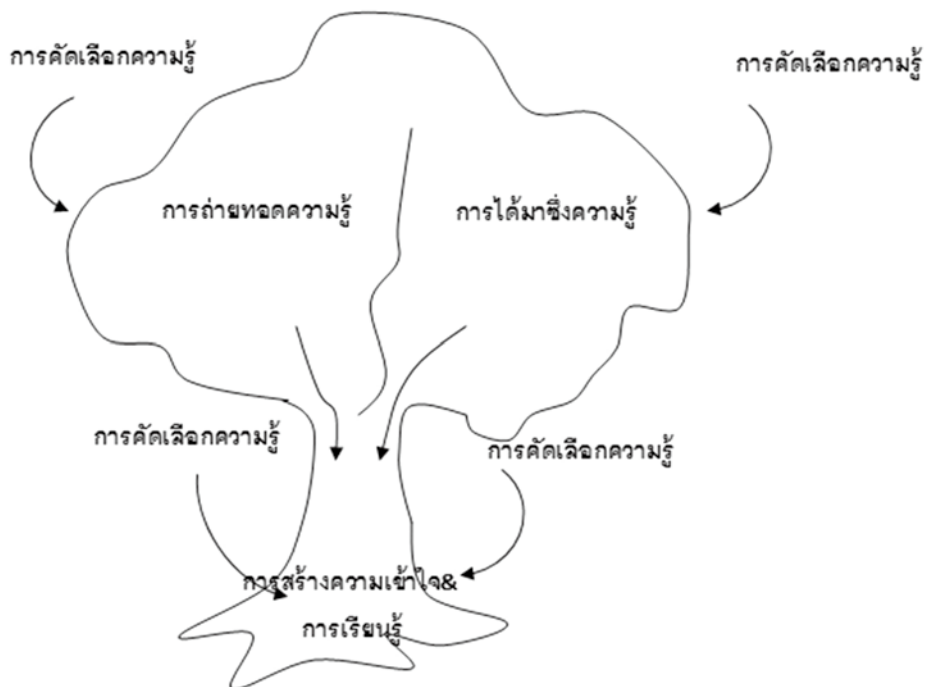
ตารางที่ 1 สรุปกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละโมเดลการถ่ายทอดความรู้

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ (Albino, Garavelli and Gorgoglione. 2004)	
กระบวนการถ่ายทอดและรับความรู้ (Knowledge transmission and acquisition)	กระบวนการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจของผู้รับ ความรู้ (Knowledge interpretation)
Carrillo et al. (2006) 1. การพิจารณาสถานการณ์ความรู้ในปัจจุบัน 2. การค้นหาความรู้ที่ต้องการและปัญหาในการปฏิบัติ	Carrillo et al. (2006) 1. การพัฒนาวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้
Cranefield และ Yoong (2007) 1. การพิจารณา 2. การนิยามความรู้ ดีความความรู้ 3. การค้นหาความรู้ 4. การเปิดเผยความรู้	Cranefield และ Yoong (2007) 1. การผสมผสานความรู้ 2. การเผยแพร่ความรู้
Liyanage et.al. (2009) 1. การตระหนักถึงความรู้ที่ต้องการ 2. การได้มาซึ่งความรู้	Liyanage et.al. (2009) 1. การแปลงความรู้ 2. การรวมความรู้

จากโมเดลการถ่ายทอดความรู้ที่อภิปรายข้างต้น สังเกตได้ว่าในกระบวนการถ่ายทอดความรู้สามารถจัดกลุ่มกระบวนการได้เป็น 2 ส่วน สรุปได้ตามตารางที่ 1 คือ 1) กระบวนการในถ่ายทอดหรือให้ความรู้ และการได้มาซึ่งความรู้ จะประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ คือ การพิจารณาสถานการณ์ความรู้ในปัจจุบัน การค้นหาความรู้ที่ต้องการและปัญหาในการปฏิบัติ (Carrillo et al., 2006) การสร้างแรงจูงใจ การค้นหาความเหมาะสม การดำเนินการถ่ายทอด (Kwan and Cheung, 2006) การพิจารณาการค้นหาความรู้ การเปิดเผยความรู้ และการนิยามและการตีความความรู้ (Cranefield และ Yoong, 2007) การตระหนักถึงความรู้ที่ต้องการ และการรวมความรู้ (Liyanage et al., 2009) และ 2) กระบวนการในฝ่ายผู้รับความรู้ ได้แก่การพัฒนาวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Carrillo et al., 2006) การจัดเก็บความรู้ (Kwan and Cheung, 2006) การผสมผสานความรู้ และการเผยแพร่ความรู้ (Cranefield and Yoong, 2007) การแปลงความรู้ และการรวมความรู้ (Liyanage et al., 2009)

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น

ความรู้ท้องถิ่นมีลักษณะที่เฉพาะ ต้องการวิธีการถ่ายทอดที่สอดคล้องกับท้องถิ่น แต่ก็มีกระบวนการหลัก ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ที่ใกล้เคียงกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรขนาดใหญ่ หรือการถ่ายทอดความรู้ระหว่างองค์กร แต่มีวิธีการในกระบวนการต่างๆ ที่แตกต่างกัน ลันทม จอนจวบทรง (2555) ได้สรุปกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น ผ่านการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านในจังหวัดยะลาได้ 4 กระบวนการ คือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ กระบวนการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ และกระบวนการคัดเลือกความรู้ โดยแต่ละกระบวนการมีกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ของแต่ละกระบวนการตามรูปที่ 1

รูปที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน (ลันทม จอนจวบทรง, 2555)

1. กระบวนการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transmission) เรื่องผักพื้นบ้าน แต่ละเรื่องมีวิธีการที่แตกต่างกัน และการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้รับความรู้แต่ละวัยก็มีวิธีการที่แตกต่างกัน โดยประกอบด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1) การบอกเล่าด้วยปากเปล่า (Oral transmission) เป็นวิธีที่ใช้ถ่ายทอดความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้านและการเก็บเกี่ยว และการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน เป็นวิธีที่ใช้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้ใหญ่จะบอกเล่าให้เด็กได้รู้เรื่องเกี่ยวกับความรู้เหล่านั้นขณะดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นการให้คำแนะนำ เพื่อให้เด็กได้รับรู้ และทำความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานได้ ในสมัยก่อนเป็นการถ่ายทอดความรู้ขณะไปเก็บผักในพื้นที่ธรรมชาติ แต่ปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นในสวนหลังบ้าน ที่มีการช่วยงานในสวน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีนี้ตรงกับการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นอื่น ๆ ที่กล่าวไว้โดย Rao (2006) ที่ว่าความรู้ท้องถิ่นจะถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า และการสอนจากคนแก่ในชุมชนและความรู้ท้องถิ่นเป็นพลวัตจะต้องปรับไปกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และบริบทของสังคม

2) การสาธิต (Demonstration) เป็นวิธีที่ใช้สำหรับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเก็บเกี่ยว ผักพื้นบ้าน การบริโภคและการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน และการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน โดยการสาธิตเกิดขึ้นในสถานการณ์จริงเป็นธรรมชาติ เพื่อให้ผู้รับความรู้ได้เห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องการบริโภคผักพื้นบ้าน คือการที่แม่หรือญาติผู้ใหญ่ทำอาหาร และบริโภคให้ลูกหลานได้รู้จักวิธีการบริโภค ซึ่งคำบอกเล่าที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยืนยันได้ว่า คนรุ่นใหม่ที่บริโภคผักพื้นบ้านเป็น คือคนรุ่นใหม่ที่มีพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวปรุงอาหารจากผักพื้นบ้านให้ลูกหลานได้มีโอกาสบริโภค

3) การทำงาน (Work processes) เป็นวิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้าน และการเก็บเกี่ยว การเพาะปลูกผักพื้นบ้าน และการตลาดผักพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ในสภาพแวดล้อมจริง ที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม และสังคมของชุมชน ชาวบ้านที่ต้องการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านให้ลูกหลาน จะเรียกลูกหลานมาช่วยทำงาน เช่น ให้ไปช่วยเก็บผักพื้นบ้าน ทำสวน และพาไปส่งผักพื้นบ้านจำหน่ายด้วย ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากการสังเกตการณ์ รวมทั้งได้มีโอกาสซักถามผู้ให้ความรู้ด้วย

4) กิจกรรมรณรงค์เรื่องผักพื้นบ้าน (Campaign and education programmes) เป็นวิธีที่สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้านและการเก็บเกี่ยว การเพาะปลูกผักพื้นบ้าน และการตลาดผักพื้นบ้าน เช่นเดียวกับการช่วยทำงาน ด้วยกิจกรรมการอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเพาะปลูก และการตลาดผักพื้นบ้าน ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวได้ ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้แบบผสมผสาน ซึ่งมีทั้งการถ่ายทอดแบบเป็นทางการ และการปฏิสังสรรค์ทางสังคมของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเรื่องผักพื้นบ้าน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่ากระบวนการส่วนมากที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน เป็นกระบวนการที่ไม่ใช่การถ่ายทอดที่เป็นทางการ แต่นั่นที่กระบวนการทางในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

และครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามหลักการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาจะสอดคล้องกันในเรื่องของการปฏิบัติงาน และการแสดงออก (Birren and Fisher, 1990) ส่วนการถ่ายทอดความรู้แบบทางการผ่านกิจกรรมการฝึกอบรม ก็เป็นส่วนช่วยเสริมความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน เนื่องจากความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการถ่ายทอดอยู่ในรูปความรู้ชัดแจ้งด้วย เช่น เอกสาร หรือแม้แต่ภาพวาดตามผนัง หรือใบลาน เป็นต้น

2. กระบวนการได้มาซึ่งความรู้

การถ่ายทอดความรู้ในส่วนของผู้รับความรู้ที่ทำการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge acquisition) หรือทำให้ผู้มีความรู้ถ่ายทอดความรู้ออกมาด้วย ซึ่งกิจกรรมสำหรับกระบวนการได้รับความรู้เรื่องผักพื้นบ้านของชุมชนคือ การสังเกตการณ์ การพูดคุย การศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาดูงาน

1) การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นวิธีที่ให้ผู้รับความรู้แสวงหาความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้านและการเก็บเกี่ยว การบริโภคและการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน การเพาะปลูกผักพื้นบ้าน และการตลาดผักพื้นบ้าน ชาวบ้านได้สังเกตการณ์จากการทำงานของผู้ใหญ่ และการทำงานของตนเองในเรื่องของการเก็บเกี่ยว และการเพาะปลูก ชาวบ้านยังได้มีการสังเกตการณ์จากธรรมชาติอีกด้วย

2) การพูดคุย หรือกิจกรรมทางสังคม (Socialisation) เป็นวิธีการที่จะได้รับความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้านและการเก็บเกี่ยว การเพาะปลูกผักพื้นบ้าน การบริโภคและการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน ชาวบ้านมีการดำเนินกิจกรรมด้านผักพื้นบ้านในลักษณะกลุ่ม เช่น ตั้งแต่เดิมการไปเก็บผักพื้นบ้านในธรรมชาติจะไปรวมกันเป็นกลุ่ม แต่ในปัจจุบันปลูกผักในพื้นที่ตนเอง แต่มีวิธีการดำรงชีวิตของชุมชนที่ศึกษาอยู่ในลักษณะชุมชน ที่มีการมารวมกันในด้านต่าง ๆ เพื่อการทำกิจกรรม เช่น การมาส่งผักเพื่อจำหน่าย กิจกรรมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องผักพื้นบ้าน ทำให้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันได้

3) การศึกษาจากเอกสาร (Document study) เป็นวิธีการที่จะได้รับความรู้เรื่องชนิดผักพื้นบ้านและการเก็บเกี่ยว และการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าความรู้เรื่องดังกล่าวมีเขียนถ่ายทอดเป็นเอกสาร หรือความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) พอสมควรซึ่งเป็นความรู้ที่ผู้สนใจได้แสวงหา เพื่อนำไปต่อยอดทำการเรียนรู้ต่อไป

4) การศึกษาดูงาน (Study tour) เป็นวิธีการที่จะได้รับความรู้เรื่องการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน ซึ่งการรับความรู้วิธีนี้จะได้รับความรู้ที่เป็นเทคนิค และประสบการณ์ที่ผู้ถ่ายทอดความรู้ประสบมาให้กับผู้ไปศึกษาดูงาน

3. กระบวนการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้

เมื่อมีการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ และการแสวงหาเพื่อรับความรู้จากผู้รับความรู้แล้ว ผู้รับความรู้จะต้องมีการทำความเข้าใจในเรื่องที่รับรู้ด้วยตนเอง และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการตีความหมายความรู้ (Knowledge interpretation) ที่ได้รับรู้มา ซึ่งตรงกับการให้ความหมายการถ่ายทอดความรู้ของนักวิชาการด้านการจัดการความรู้หลายท่าน เช่น Wathne, Roos and Krogh (1996) และ Albino, Garavelli and Gorgoglione (2004) ที่ให้ความหมายกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ที่มากกว่าการส่งถ่ายความรู้จากผู้รู้ถึงผู้รับ แต่หมายความรวมถึง การตีความหมายความรู้ การฝึกฝน และการสะสมความรู้

กระบวนการสร้างความเข้าใจในความรู้ (Knowledge interpretation) จะเกี่ยวข้องกับการตีความหมายและสร้างความเข้าใจ (Sense making and interpretation) ชาวบ้านทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้รับรู้ ด้วยการสังเกตการณ์ และการฝึกฝน โดยที่การสังเกตการณ์ จัดได้ว่าเป็นการสร้างความรู้ หรือ การตีความหมายทางพฤติกรรม (Behavior process) และทางการเรียนรู้ (Cognitive process) ตามหลักการสร้างความเข้าใจที่อธิบายโดย Trice and Beyer (1993)

ในด้านการเรียนรู้ ผู้รับความรู้ได้สร้างกระบวนการด้านการรับรู้ (Cognitive approach) ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หาเหตุผล และการสร้างประสบการณ์ ตามแนวคิดการเรียนรู้ของ Jackson (1993) และมีการสร้างความสามารถของตนเองขึ้นตามหลักการสร้างความรู้ความสามารถของ Handy (1995) ที่ประกอบด้วย 3 กระบวนการหลัก คือการวินิจฉัยปัญหา การหาทางออก หรือการได้มาซึ่งความรู้ และการทดสอบความรู้

การวินิจฉัยปัญหา (Problem identification) หรือการค้นหาประเด็นความรู้ที่ต้องการจากการชาวบ้านมีกระบวนการของการพิจารณาความรู้ที่จะถ่ายทอดให้กับผู้รับความรู้ และผู้รับก็มีการคัดเลือกความรู้ที่ต้องการ (Knowledge awareness and filtering) ซึ่งจะอภิปรายต่อไป มีการหาให้ได้มาซึ่งความรู้ตามที่กล่าวมาข้างต้น และมีการทดสอบความรู้ (Knowledge testing) หรือการประเมินความรู้ (Knowledge reflection) ด้วยการใช้ความรู้ และสะท้อนผลลัพธ์ที่ได้ และการอภิปรายความรู้โดยผู้มีประสบการณ์

4. กระบวนการคัดเลือกความรู้

ทั้งกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และการได้รับความรู้มีกระบวนการของการพิจารณาความรู้ที่จะถ่ายทอดให้กับผู้รับความรู้ (Knowledge awareness and filtering) เพื่อเลือกความรู้ที่เหมาะสมกับผู้รับ และตามความสนใจและประโยชน์ของความรู้ที่ผู้รับจะนำไปใช้ได้ โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ประเมินจากเรื่องเล่า และการสังเกตการณ์ของนักวิจัย แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ความรู้เลือกความรู้ที่มีความเกี่ยวข้อง

หรือสนับสนุนกิจกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวัน ในส่วนของการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน ให้ผู้ใหญ่ ผู้ให้ความรู้ถ่ายทอดความรู้ที่ตนใช้งานอยู่เป็นประจำ เช่นชนิดของผักที่ตนเองเก็บมาบริโภค และจำหน่าย หรือความรู้ที่ตนให้ความสนใจทำการศึกษาทดลองอยู่ ส่วนการเลือกความรู้ถ่ายทอดให้กับ เด็ก และคนรุ่นใหม่ ผู้ให้ความรู้จะเลือกความรู้ที่ใกล้กับตัวผู้รับ หรืออยู่ในความสนใจของผู้รับ เช่นชนิด ผักพื้นบ้านที่เด็กบริโภค แต่ความรู้ด้านการเพาะปลูก และการตลาดผักพื้นบ้าน ก็เป็นความรู้ที่ผู้ถ่ายทอด ปฏิบัติอยู่ ไม่ได้เลือกตามที่เด็กสนใจ แต่เป็นการเลือกให้เด็กได้มีโอกาสเข้าไปรับรู้ ในขณะที่เดียวกัน ส่วนของผู้รับความรู้ หรือแสวงหาความรู้ก็มีการคัดเลือก เพื่อเลือกเนื้อหาความรู้ที่ตนมีความสนใจ และ ต้องการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิจัยเรื่องการถ่ายทอดความรู้หลายท่าน เช่น Liyanage, Elhag, Ballal and Li (2009)

การใช้เทคโนโลยีเว็บ 2.0 เพื่อการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น

เทคโนโลยีเว็บ 2.0 เป็นเทคโนโลยีที่มีการเผยแพร่สารสนเทศบนระบบเว็บที่มีลักษณะการ สื่อสารที่ให้ผู้ใช้งานมีโอกาสโต้ตอบ (Interaction) และแบบพลวัต (Dynamic) (Tredinnick, 2006) โดยที่ผู้ใช้เว็บโดยทั่ว ๆ ไป ไม่ต้องมีทักษะด้านคอมพิวเตอร์และการพัฒนาระบบสารสนเทศมาก ก็สามารถพัฒนาระบบสารสนเทศบนระบบเว็บ (Web-based information application) ได้ เนื่องจาก เทคโนโลยีเว็บ 2.0 ได้เตรียมเครื่องมืออย่างง่ายสำหรับพัฒนาเอกสารและระบบสารสนเทศสำหรับ เผยแพร่และทำงานบนเว็บไว้กับบริการต่าง ๆ บนเว็บด้วยเลย โดยเทคโนโลยีเว็บ 2.0 มีลักษณะทั่วไป บริการต่าง ๆ และการใช้บริการนั้น ๆ กับการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1. ลักษณะเทคโนโลยีเว็บ 2.0

เทคโนโลยีเว็บ 2.0 มีลักษณะเด่น 5 ลักษณะ คือลักษณะปฏิสัมพันธ์ แหล่งรวบรวมสถิติ ปัญหา ทำงานด้วยโปรแกรมเล็ก ๆ โปรแกรมมีบริการออนไลน์ แบบ Software as a Service และเต็มไปด้วยประสบการณ์มัลติมีเดีย (Funk, 2009)

1) ลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) โดยที่การนำเสนอสารสนเทศบนระบบเว็บ 2.0 เป็นการสื่อสารแบบ 2 ทางที่สามารถให้ผู้ใช้บริการได้มีโอกาสแสดงความต้องการ หรือโต้ตอบกับ ระบบเพื่อระบุความต้องการของผู้ใช้ได้แตกต่างกัน หรือมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่เผยแพร่บนระบบ หรือแสดงความเห็นกับสารสนเทศที่เผยแพร่ เช่นการมีสิทธิในการแก้ไขข้อมูลที่เผยแพร่บนบริการ สารานุกรมเสรี (Wikis) การแสดงความเห็นโต้ตอบสารสนเทศที่เผยแพร่บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social network) และเชื่อมโยงสารสนเทศจากส่วนบริการอื่น ๆ (Third-party services) เข้ามาที่เว็บของตนเอง ด้วยการแบ่งปัน (Share) หรือให้กับผู้อื่นด้วยการติดป้ายข้อมูล (Tag)

2) แหล่งรวบรวมสติปัญญา (Collective intelligence) เว็บ 2.0 มีลักษณะของใช้ประโยชน์การรวมสติปัญญา ผ่านระบบการประสานความร่วมมือแบบออนไลน์ (Online collaboration) เช่น Wikis และ blog เป็นต้น

3) ทำงานด้วยโปรแกรมเล็ก ๆ (Light weight programming model) เว็บ 2.0 จะมีเครื่องมืออยู่บนเว็บเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถสร้างงาน หรือระบบสารสนเทศเพื่อที่จะเผยแพร่บนระบบเว็บได้อย่างรวดเร็ว และมีปฏิสัมพันธ์ ด้วยการเรียกใช้โปรแกรมแบบเว็บเซอร์วิส (Web services) ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างระบบให้บริการผ่านระบบเว็บ

4) โปรแกรมมีบริการออนไลน์ แบบ Software as a Service โดยที่ผู้ใช้ไม่ต้องติดตั้งโปรแกรมใช้งานที่เครื่องของตนเพื่อสร้างระบบ หรือชิ้นงานเพื่อเผยแพร่บนเว็บเพจ

5) สร้างประสบการณ์แบบมัลติมีเดีย (Rich media experiences) เว็บ 2.0 จะให้บริการมัลติมีเดียเต็มรูปแบบ และบันเทิงต่าง ๆ แบบสตรีมมิง (Streaming media technology) เช่น YouTube, webcasts และ podcasts ทำให้มีลักษณะของบริการเป็นแบบรวมกัน (Convergence technology) ที่รวมกันทั้งระบบคอมพิวเตอร์ การสื่อสารมวลชน และโทรศัพท์เข้ามารวมกัน เช่นการนำเสนอรายการโทรทัศน์บนระบบอินเทอร์เน็ต และสามารถเข้าถึงโดยสามารถใช้งานจะเป็นไปได้ในหลายเครื่องมือทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัว เครื่องพกพาต่าง ๆ ทำให้ต้องมีโปรแกรมสำหรับเครื่องพกพา

2. บริการเทคโนโลยีเว็บ 2.0

Web 2.0 ประกอบด้วยหลายบริการที่นำเสนออยู่บนระบบเว็บ ทั้งนำเสนอเดี่ยว ๆ เช่น Blogs, Wikis, Social Network, Multimedia sharing และให้บริการร่วมกับบริการอื่น RSS, Folksonomy และ Mashups เป็นต้น

1) บล็อก (Blogs) คือหน้าเว็บที่นำเสนอข้อมูล ความคิดเห็น หรือบันทึกส่วนตัวในลักษณะของการเรียงลำดับการนำเสนอ โดยที่อนุญาตให้ผู้อ่านได้แสดงความคิดเห็นได้ เป็นสิ่งที่ทำงานและใช้ทรัพยากรน้อย และมีบริการบล็อกฟรีจำนวนมาก เช่น Blogger, multiply หรือบล็อกคนไทยที่เป็นที่นิยม เช่น oknation, gotoknow และ bloggong

2) สารานุกรมเสรี หรือ Wikis เป็นเว็บเพจที่ให้บริการข้อมูลที่ให้ทั้งในการผลิตเนื้อหาต่าง ๆ ขึ้นเผยแพร่ โดยอนุญาตให้ผู้ใช้ร่วมสร้างเอกสาร ตรวจสอบ และแก้ไขเอกสาร เช่น Wikipedia และ wikiquote

3) การแบ่งปันสื่อมัลติมีเดีย หรือ Multimedia sharing เป็นบริการในการเผยแพร่ และจัดเก็บสื่อชนิดต่าง ๆ ทั้งรูปภาพ ไฟล์เสียง และวิดีโอ เช่น Picasa Flickr และ Youtube

4) เครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือ Social Network เป็นบริการให้ผู้ใช้มีพื้นที่ส่วนตัวในการจัดเก็บ และนำเสนอข้อมูล เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในเครือข่าย

5) การจัดทำหมวดหมู่ หรือ Folksonomy จะทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลด้วยลักษณะของการวิเคราะห์กลุ่ม และจัดรวมข้อมูลตามการยึดจับข้อมูล (Capture) และการติดป้ายข้อมูล (Tagging) ของผู้ใช้ โดยใช้เทคโนโลยีการสร้างดัชนี และการจัดกลุ่ม ซึ่งเรามักจะพบบริการเหล่านี้อยู่ร่วมกับ Social Network

6) บริการ RSS (Really Simple Syndicate) คือเครื่องมือที่ช่วยในการกระจายข้อมูลในลักษณะให้ผู้ใช้ได้ติดตามข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงในเว็บต่าง ๆ มาบริการให้ผู้ใช้ได้ในส่วนของผู้ใช้ในจุดเดียว (A single user-place) (Tredinnick, 2006) โดยให้ผู้ใช้สมัครเป็นสมาชิกในการรับข่าวสาร ซึ่ง RSS มักให้บริการร่วมกับการเผยแพร่ข้อมูลทั่วไปบนเว็บเพจ หรือบล็อก

7) บริการ Mash-ups คือเว็บอำพราง (Hidden web) ที่มีฐานข้อมูลรวบรวมข้อมูล และนำเสนอขึ้นสู่เว็บเพจ เช่นการทำงานของ Google Maps ที่มีระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ และเชื่อมโยงข้อมูลขึ้นแสดงบนเว็บเพจผ่านมาตรฐาน APIs

3. บริการเทคโนโลยีเว็บ 2.0 กับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น

จากลักษณะและบริการของเว็บ 2.0 ที่เน้นด้านการปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้ การเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ สารสนเทศแบบมัลติมีเดีย การจัดกลุ่มและติดตาม เราสามารถนำบริการของเว็บ 2.0 หลายบริการมาสนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งใช้สนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ได้ด้วย เนื่องจากปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ และโอกาสเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มากขึ้นจากทางโรงเรียน หรือผ่านเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ ในส่วนของการสนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เว็บ 2.0 สนับสนุน 4 กระบวนการ ดังนี้

1) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ เน้นที่การสื่อสารความรู้และประสบการณ์ของผู้มีความรู้ ออกมา ซึ่งเทียบได้กับกระบวนการภายนอก (Externalisation) ในโมเดลแปลงความรู้ของ Nonaka (1994) ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจที่มีอยู่ในตัวผู้รู้ออกมาอย่างชัดเจน และกระบวนการทางสังคม (Socialisation) ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้แบบไม่ต้องออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นบริการเว็บ 2.0 ที่จะสนับสนุนทั้ง 2 กระบวนการนี้ คือบริการบล็อก สารานุกรมเสรี เครือข่ายสังคมออนไลน์ การแบ่งปันสื่อมัลติมีเดีย และ RSS

ในส่วนของการรวบรวมการถ่ายทอดความรู้ออกมาอย่างชัดเจน เช่นการสร้างเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ สื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ สามารถจัดทำความรู้นั้นให้อยู่ในรูปแบบบล็อก (Blogs) สารานุกรมเสรี บันทึกข้อความ (Note) บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ และสื่อวิดีโอออนไลน์อย่าง Youtube นอกจากนี้ยังมีการใช้บริการ Folksonomy มาช่วยการจัดหมวดหมู่ด้วยการใส่หมวดหมู่แบบติดป้ายข้อมูล (Hashtag) ซึ่งเป็นการสร้างหมวดหมู่ของเอกสารด้วยการกำหนดหมวด หรือคำสำคัญของเอกสารด้วยสัญลักษณ์ “#” ซึ่งการสร้างเอกสารความรู้แบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วยบริการเหล่านี้เป็นการจัดการอยู่บนระบบอินเทอร์เน็ต ที่มีการจัดการเอกสารในเรื่องของการจัดหมวดหมู่ด้วยระบบไคลเรททอรีของบริการ และครรชนีหรือคำสำคัญของเอกสารเหล่านี้ ซึ่งเป็นข้อมูลของเอกสาร (Metadata)

นอกจากนี้บริการดังกล่าวยังมีส่วนของการทางสังคม เนื่องจากบริการเหล่านี้มีลักษณะของการโต้ตอบ ผู้อ่านบทความสามารถแสดงความเห็น หรือร่วมแก้ไขข้อความได้ในกรณีของเอกสารบนสารานุกรมออนไลน์ แต่การใช้เป็นช่องทางในการส่งความรู้ แต่ในการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นผ่านช่องทางเหล่านี้คงต้องมีผู้ช่วยในการใช้เครื่องมือเหล่านี้ เนื่องจากผู้ให้ความรู้ท้องถิ่น (ผักพื้นบ้าน) เป็นแม่บ้านวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ (ล้นทม จอนจบทรง, 2555) ไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือที่เข้าถึงบริการเหล่านี้ ผู้ช่วยสำหรับงานถ่ายทอดความรู้จากผู้ให้เข้าสู่บริการเหล่านี้อาจเป็นอาสาสมัครช่วยงาน ครูหรือนักเรียนที่มีความสามารถด้านคอมพิวเตอร์

2) กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ เกิดขึ้นในส่วนของผู้รับความรู้ ทำการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่ผู้ให้ความรู้ถ่ายทอด หรือเผยแพร่ไว้ บริการเว็บ 2.0 จึงเป็นบริการเดียวกับกระบวนการข้างต้น เพียงแต่เปลี่ยนเป็นผู้รับความรู้เข้าไปใช้งาน ซึ่งผู้รับความรู้ที่เป็นคนรุ่นใหม่สามารถที่จะใช้บริการเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง ด้วยคุณลักษณะของบริการเว็บ 2.0 ที่เป็นแหล่งรวมสติปัญญาหรือเป็นแหล่งสารสนเทศขนาดใหญ่ ซึ่งจะเห็นว่าทั้งบริการบล็อก (Blog) สารานุกรมเสรี เครือข่ายสังคมออนไลน์ และการสื่อมัลติมีเดีย เป็นแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย โดยมีบริการ RSS และ Folksonomy ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสารสนเทศ

3) กระบวนการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้รับความรู้ดำเนินการหลังจากได้รับความรู้มาแล้ว ๆ มาสร้างความเข้าใจเก็บไว้เป็นความรู้แฝงในตัวเอง ซึ่งก็คือกระบวนการภายใน (Internalisation) โดยที่ผู้รับความรู้จะมีการสรุปความรู้ หรือจัดสรรความรู้ให้ชัดเจนก่อนการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการนี้เทียบได้กับกระบวนการรวบรวมความรู้ (Combination) ในโมเดลแปลงความรู้ของ Nonaka (1994) โดยบริการเว็บ 2.0 สามารถช่วยในการจัดการได้อย่างมาก

ในการรวบรวมความรู้ บริการเว็บ 2.0 อย่างเช่นเครือข่ายทางสังคมที่อนุญาตให้ผู้ใช้ดึงข้อความและสารสนเทศจากผู้อื่นที่สนใจมาไว้ที่หน้าเอกสาร (เพจ) ของตนได้ เช่นการใช้ Facebook อนุญาตให้มีการแชร์เอกสารเข้ามาที่หน้าเพจตนเอง หรือใช้การติดป้ายข้อมูล (Tag) ที่เอกสาร ซึ่งเป็นการยัดจับข้อมูล (Knowledge Capture) เพื่อมาทำการศึกษาหรือเรียนรู้ของตนเอง และเป็นการแลกเปลี่ยนซึ่งเป็นส่วนของกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการภายใน ที่เป็นกระบวนการที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) ซึ่ง Nonaka (1994) แนะนำว่าต้องอาศัยกิจกรรมทางสังคม และการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติเพื่อสร้างความรู้ฝังในตัวตน ซึ่งมีบริการเว็บ 2.0 หลายบริการช่วยได้อย่างดี เนื่องจากลักษณะของเว็บ 2.0 ที่เน้นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้บริการ เช่น Blogs, Social Network, และ Multimedia sharing ซึ่งเป็นบริการที่ผู้ใช้สามารถโต้ตอบเพื่อแสดงความเห็นได้

4) กระบวนการคัดเลือกความรู้ ที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของผู้ให้ความรู้ และผู้รับความรู้ บริการเว็บ 2.0 เป็นบริการที่มีคุณลักษณะของปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ใช้เลือกหรือระบุความต้องการที่เหมาะสมกับตนเองได้ ในฝ่ายของผู้ให้ความรู้สามารถเลือกความรู้ขึ้นเผยแพร่ รวมทั้งเลือกกำหนดผู้รับได้ด้วยว่าจะให้เผยแพร่ความรู้นั้น ๆ ไปถึงใคร และให้ถึงอย่างอัตโนมัติ เช่นการติดป้ายข้อมูล (Tagging) เพื่อให้ผู้รับโดยตรง ในส่วนของผู้รับก็ทำการกลั่นกรองการรับเฉพาะสารสนเทศ หรือเพจที่ต้องการด้วยตนเองในบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) การเลือกรับข่าวสารจากเว็บเพจต่าง ๆ ด้วยบริการ RSS ซึ่งรวมถึงการปฏิเสธข่าวสารที่ไม่ต้องการด้วยการสกดกั้น (Block) แหล่งข่าวสารได้

บทสรุป

โดยสรุป กระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบไปด้วยหลายกระบวนการย่อย ๆ โดยที่สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 2 กระบวนการหลัก ๆ คือกระบวนการถ่ายทอดความรู้และรับความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในส่วนของผู้รับความรู้ โดยที่ความรู้ท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะที่เฉพาะ จะมีกิจกรรมในแต่ละกระบวนการที่แตกต่างจากการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรทั่วไป แต่เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยในยุคปัจจุบันและสำหรับการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่ที่มีทักษะและความสนใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บริการเว็บ 2.0 จึงนำมาใช้สนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้ง 2 กระบวนการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบริการเว็บ 2.0 มีคุณลักษณะของการเป็นแหล่งรวบรวมสติปัญญา การโต้ตอบหรือปฏิสัมพันธ์ และให้ประสบการณ์แบบมัลติมีเดียที่สนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การได้มาซึ่งความรู้ การสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ และการคัดเลือกความรู้ แต่ในส่วนของผู้ให้ความรู้ที่ไม่ถนัดในเรื่อง

ของเทคโนโลยีเว็บ 2.0 และเทคโนโลยีสารสนเทศมากนัก คงต้องใช้อาสาสมัครช่วยในการดำเนินการ ส่วนในคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนรับความรู้ ส่วนมากจะคุ้นเคยกับบริการของเว็บ 2.0 หากมีการใช้เพื่อการถ่ายทอดความรู้ย่อมทำให้คนรุ่นใหม่ได้รับความรู้ และได้เรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามบริการของเว็บ 2.0 ก็เป็นส่วนเสริมสำหรับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น (ผักพื้นบ้าน) เนื่องจากความรู้นี้ยังต้องการกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของท้องถิ่น และยังต้องการกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริง นอกเหนือจากกิจกรรมในโลกไซเบอร์ หรือโลกเสมือนจริงด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ล้นทม จอนจวบทรง. (2555). กระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ กรณีศึกษาการถ่ายทอดความรู้ เรื่อง ผักพื้นบ้านของชุมชนในภาคตะวันออก ของประเทศไทย. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2546). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- Albino, V., Garavelli, A.C. and Gorgoglione, M. (2004) "Organization and technology in knowledge transfer" *An International Journal*. 11(6), 584-600.
- Birren, J.E. and Fisher, L.M. (1990). The elements of wisdom: overview and integration. In R.J. Stenberg (Ed.) "Wisdom its nature, origin and development" page 317-332. New York: Cambridge University Press. New York: Cambridge University Press.
- Carrillo, P.M., Robinson, H.S., Anumba, C.J. and Bouchlaghem, N.M. (2006). A knowledge transfer framework: The PFI context. *Construction Management and Economics*, (24), 1045-1056.
- Castellano, M.B. (2000). Updating aboriginal traditions of knowledge. In G.J. Sefa Dei, B.L. Hall, and D.G. Rosenberg (Eds.), *Indigenous knowledge in global contexts* (pp.21-36). Toronto: University of Toronto Press.
- Chonchon. (2007). *Inter-generational transfer of indigenous knowledge and why indigenous knowledge is important*. In V.S. Mee and Scott (Eds.) "Regional Conference on Inter-Generational Transfer of Indigenous Knowledge and Skill" page 6-9. Chiang Mai: Indigenous Knowledge and Peoples (IKAP) Network.
- Cranfield, J. and Yoong, P. (2007). "The role of the translator/interpreter in knowledge transfer environments" *Knowledge and Process Management*. 14(2) page 95-103.
- Davenport, T.H. and Prusak, L. (1998). *Working knowledge: How organizations manage what they know*. Boston: Harvard Business School Press.

- Funk, T. (2009). *Web 2.0 and beyond Understanding the new online business models, trends, and technologies*. London: Praeger.
- Garud, R. (1997). On the distinction between know-how, know-why, and know-what. *Advances in Strategic Management*, 14, 81-101.
- Gupta, J.N.D., Sharma, S.K., and Hsu, J. (2004). An overview of knowledge management. *Creating knowledge based organizations*. Hershey, Idea Group.
- Handy, C. (1995). Managing the dream. In S. Chawla and J. Renesch (Eds.), *Learning organizations: Developing cultures for tomorrow's workplace* (pp. 44-54). Portland, Oregon: Productivity Press.
- Jackson, T. (1993). *Organizational behaviour in international management*. Oxford: Butterworth-Heinemann
- Kroma, S. (1995). *Popularizing science education in developing countries through indigenous knowledge*. Retrieved 20 April 2006, Website : <http://www.nuffic.nl/ciran/ikdm/3-3/articles/kroma.html>
- Kwan, M.M. and Cheung, P. (2006). The knowledge transfer process: From field studies to technology development. *Journal of Database Management*, 17(1), 16-32.
- Lam, A. (2000). Tacit knowledge, organizational learning and societal institutions: An integrated framework. *Organization Studies*, 21(3), 487-513.
- Langill, S. (2007, February). Introduction to indigenous knowledge. *The Overstory Agroforestry Ejournal*, Article 82. Retrieved 21 July 2007, Website : <http://www.agroforestry.net/overstory/overstory82.html>
- Liyanage, C, Elhag, T., Ballal, T. and Lee, Q. (2009). "Knowledge communication and translation—a knowledge transfer model" *Journal of knowledge management*. 13(3) page 118-131.
- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5(1), 14-37.

- Obomsawin, R. (2001). Indigenous knowledge and sustainable development. *Development Express*, (3), 1-3.
- Rao, S.S. (2006). Indigenous knowledge organization: An Indian scenario. *International Journal of Information Management*, 26, 224-233.
- Reeve, C.D.C. (1992). *Practices of reason Aristotle's Nicomachean Ethics*. Oxford: Clarendon Press.
- Sefa Dei, G.J., Hall, B.L. and Rosenberg, D.G. (2000). Introduction. In G.J. Sefa Dei, B.L. Hall, and D.G. Rosenberg (Eds.), *Indigenous knowledge in global contexts* (pp.3-17). Toronto: University of Toronto Press.
- Small, M.W. (2004). Wisdom and now managerial wisdom: do they have a place in management development programs? *The Journal of Management Development*, 23(8), 751-764.
- Sternberg, R. (2003). "WICS: A model of leadership in organizations" *Academy of Management Learning and Education*. 2(4) page 386-401.
- Tredinnick, L. (2006). "Web 2.0 and business A pointer to the intranets of the future?" *Business Information Review*. 23(4) page 228-234.
- Trice, H. and Beyer, J.M. (1993). *The cultures of work organizations*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Waldram, J.B. (1986). Traditional knowledge system: The recognition of indigenous history and science. *Saskatchewan Indian Federate College Journal*, 2(2), 115-124.
- Wathne, K., Roos, J. and Von Krogh, G. (1996). Toward a theory of knowledge transfer in a cooperative context. In G. Von Krogh and J. Roos (Eds.), *Managing knowledge perspective on cooperation and competition* (pp. 55-81). Place of publication: Publisher
- World Bank. (2009). *What is indigenous knowledge?* Retrieved 23 June 2009, Website : <http://www.worldbank.org/afr/ik/basic.htm>